

IMENICE OPĆEGA (ZAJEDNIČKOG) RODA U RUSKOM JEZIKU U USPOREDBI S HRVATSKIM

Vesna Krmeta *

Filozofski fakultet, Zadar

Osim muškoga, ženskoga i srednjega roda imenice imaju i tzv. opći rod. Ovoj kategoriji imenica pripadaju riječi koje imaju nastavak -a u nominativu jednine: пьяница – pijanica, подлиза – ulizica. Većina tih imenica označavaju osobe kao nositelje određenih osobina, a mogu se odnositi kako na osobe muškoga, tako i na osobe ženskog spola: настоящий пьяница (za osobu muškoga spola) i настоящая пьяница (za osobu ženskoga spola). Ovakvo slaganje u ruskome nije strogo pravilo. U hrvatskome jeziku imenice tipa pijanica ili ulizica imaju atribut sročan s oblikom ženskoga roda i kad se odnose na muške osobe: teška pijanica, velika ulizica.

U suvremenom ruskom jeziku ova je vrsta imenica veoma plodna, dok je u hrvatskom jeziku ovakvih riječi znatno manje. U oba jezika ove imenice se upotrebljavaju u i razgovornom stilu i književnim djelima.

Ključne riječi: opći (zajednički) rod imenice, ruski jezik, hrvatski jezik

Gramatičke kategorije imenica su *rod*, *broj* i *padež*. Gramatički rod ima 3 morfološke vrijednosti: oblike muškoga, ženskoga i srednjega roda. Međutim, kako navode Težak i Babić, «živa bića u prirodi razlikuju se po spolu, ljudi i životinje su muškog i ženskog spola. Stvari i pojave nemaju spola, bespolne su, *neutralne* u odnosu na spol. Te *prirodne* razlike odražavaju se na svoj način i u jeziku. Većina promjenjivih riječi može biti muškog, ženskoga i srednjeg roda.» (Težak-Babić, 2003:91). Iz toga se vidi da postoji i tzv. prirodni rod koji je povezan sa spolom i tada razlikujemo samo muški i ženski rodni oblik.

Prirodni rod imaju imenice koje označavaju muški spol, odnosno riječi koje označavaju mušku osobu (otac – отец, brat – брат, dječak – мальчик) ili ženski rod, riječi koje označavaju žensku osobu (majka – мать, sestra – сестра, žena – женщина). Prirodni rod se odnosi na živa bića (osobe) i neke životinje te ukazuje na njihov spol.

Branko Tošović ispravno tvrdi da se rod imenice ne određuje prema prirodi onoga što ona izražava, nego prema obliku imenice ili nekim drugim gramatičkim osobinama. Tako on navodi da se razlikuje muški, ženski, srednji i **zajednički rod** (Tošović, 1988:59). Naime, postoje oblici roda imenica kod kojih nema sročnosti između atributa i imenice i takav rod u gramatikama ruskoga jezika naziva se *zajedničkim* ili *općim rodom*.

Zbog određivanja gramatičkoga roda imenica prema nastavku riječi dolazi katkada kod

imenica za živo do neslaganja gramatičkoga roda s prirodnim. Gramatički rod ne podudara se uvijek sa spolom. U ruskom jeziku nastavak *-a (-я)*, u hrvatskom jeziku nastavak *-a* karakterističan je za ženski rod, ali ga imaju i neke imenice muškoga roda, i u ruskom i u hrvatskome jeziku:

дедушка, дядя, судья, юноша
sluga, djeda, tata, Nikola i sl.

Ove su imenice po prirodi muškog roda i spola, ali se sklanjaju kao *žena*, dakle kao imenice ženskoga roda. B. Tošović objašnjava da se pod *zajedničkim rodom* podrazumijevaju imenice koje se mogu odnositi kako na osobe muškoga spola, tako i na osobe ženskoga spola. Kako u hrvatskome jeziku one čine malu grupu riječi, često su emotivno obilježene. Tošović tako navodi da one najčešće označuju osobinu, specifičnu crtu karaktera, fizičku osobinu ili sklonost prema čemu (Tošović, 1988:59).

Imenice tzv. zajedničkog roda sklanjaju se po drugoj deklinaciji, a ovisno o kontekstu mogu biti muškog ili ženskog roda. Dakle, neke riječi mogu imati oba roda (*пьяница – pijanica, подлиза – ulizica*), iako su one formalno uvijek istoga, ženskoga roda.

Specifičnost imenica zajedničkoga roda u ruskom jeziku ogleda se u mogućnosti upotrebe atributa muškog roda za muške osobe – *настоящий пьяница* i ženskog roda za ženske osobe – *настоящая пьяница*, dok pritom imenica ostaje u istome, ženskome obliku. U hrvatskom jeziku imenice tipa *pijanica* ili *kukavica* imaju atribut u obliku ženskog roda i kad se odnose na muške osobe – *teška pijanica, velika kukavica*, ali *vjeran sluga*. Ovo potonje izostajanje sročnosti J. Silić objašnjava razlikom roda i spola. «Imenica je *sluga* ženskoga roda, ali muškoga spola. Zato se i sklanja kao imenica ženskoga roda na *-a*. U spojevima se međutim s pridjevima, zamjenicama i glagolskim pridjevima u jednini nameće spol, pa se kaže *dobar sluga, ovaj sluga, sluga je došao* i *sluga je pozvan*. I u množini se nameću odnosi po spolu, pa se čuje *dobri sluge, ovi sluge, sluge su došli* i *sluge su pozvani*» (Silić, 1995:23).

U ruskome jeziku postoje imenice s nastavkom *-a (-я)*: *сирота, умница, калека* i druge, čiji se rod određuje prema tome odnose li se na osobe muškoga ili ženskoga spola. Ako se govori o osobi ženskoga spola, te su imenice ženskog roda, kao i njihovi odgovarajući sročni pridjevi, zamjenice, redni brojevi te glagoli u prošlom vremenu koji tada imaju nastavke ženskoga roda:

- *сирота: Она (эта девочка) круглая сирота.*
- *умница: Какая она умница!*

Ako se govori o osobi muškoga spola, tada se pridjevi, zamjenice, redni brojevi i glagoli u prošlom vremenu rabe obično u muškom rodu:

- *этот парень – наш лучший певала,*

ali u nekim se slučajevima mogu upotrebljavati i u ženskom rodu:

сирота: Он (этот мальчик) круглый сирота.

Он (этот мальчик) круглая сирота.

умница: Какой же он умница!

Какая же он умница!

Imenice tipa *коллега, судья* dobivaju karakteristike imenica općega roda te u razgovornom jeziku njihovi atributi dobivaju oblik ženskoga roda: *старая коллега, новая судья* (ranije *старый коллега, новый судья*). U suvremenom se ruskom razgovornom jeziku u zadnjih desetak godina proširila uporaba imenica muškog roda koje znače profesiju (*врач, профессор, инженер, директор*) i na ženske osobe koje tu profesiju vrše, pri čemu izostaje sročnost atributa ili glagola u prošlome vremenu s tim imenicama: *Приехали врач. Профессор больна*. Sintaktički se, dakle, ukazuje na ženski spol. Ta sintaktička osobina imenica tipa *врач, профессор* zbližava ih u suvremenom ruskom jeziku s imenicama općega roda, ali s -nultim nastavkom. Uza sve to, one nisu imenice općega roda prvenstveno zato što se slažu s atributom ženskoga roda samo u Nominativu (imenice općeg roda slažu se s atributom u svim padežima) (*Краткая русская грамматика, 2002*).

Kod imenica zajedničkoga roda u ruskom i hrvatskom jeziku postoje znatne razlike u pogledu brojnosti. Na uzorku od 70-tak imenica zajedničkoga roda u ruskom jeziku uočili smo da njihovih ekvivalenata u hrvatskom jeziku ima mnogo manje, odnosno prevode se različito, tj. pomoću različitih rodova i njihovih kombinacija.

U analiziranome korpusu ruskih imenica općega roda klasificirali smo ih u 13 skupina s obzirom na njihove prijevodne ekvivalente u hrvatskom jeziku.

1. Prva skupina pokazuje sličnost s ruskim jezikom, tj. imenice prevedene na hrvatski jezik također su **zajedničkog roda, s nastavkom -a**, a mogu stajati uz muški i ženski spol, odnosno dobivati atributne riječi muškoga ili ženskoga roda. Kada su im atributne riječi muškoga roda, nema sročnosti s imenicom, a kada su atributne riječi ženskoga roda, prisutna je i sročnost s imenicom.

бродяга	–	skitnica
дурачина	–	luda
лежебока	–	lijenčina
зевака	–	danguba
жадина	–	škrtica, tvrdica
лакомка	–	izjelica
невежда	–	neznalica
подлиза	–	ulizica
пьяница	–	pijanica
пьянчуга	–	pijandura

2. U drugoj se skupini nalaze imenice koje imaju isti nastavak (-a) u oba jezika, ali u hrvatskom su muškoga roda te nemaju sročnosti u rodu sa svojim atributom:

верзила, дылда	–	dugonja, dugajlija
здоровила	–	ljudeskara
заправила	–	vođa, kolovođa

3. Treću grupu čine imenice ruskoga jezika koje u hrvatskom prijevodu imaju muški rod

s nultim nastavkom:

воротила	–	novčar, bankar
калека	–	bogalj
мямля	–	slabić, mekušac
повеса	–	besposličar, vjetropir, mangup, deran
растеряха	–	rastrešenjak, bezglavac

4. Malobrojna četvrta skupina u prijevodu s ruskoga ima dvije mogućnosti, tj. muški ili srednji rod:

егоза – vrtirep; nestaško

5. Petu skupinu tvore imenice koje su u hrvatskome muškoga roda i spola, ali mogu imati i oblik ženskoga gramatičkog roda, dakle, imaju dva tipa nastavaka, -a i -0:

лгунишка – lažovčina, lažitorba: lažov.

6. U šestoj skupini izdvojili smo imenice koje u hrvatskome imaju mogućnost tvorbe dvorodnih oblika, tj. obaju spolova tako da se od muškoga oblika tvori oblik ženskoga roda i spola sufiksima -ica, -inja ili -ka:

горемыка	–	jadnik/ jadnica, bijednik/ bijednica, nesretnik/ nesretnica
грязнуля	–	prljavac/ prljavica, zamazanac/ zamazanka
гуляка	–	besposličar/ besposličarka
жадина	–	gramzljivac/ gramzljivica
забияка	–	svadljivac/ svadljivica, izazivač/ izazivačica
злюка, злючка	–	zlobnik/ zlobnica, pakosnik/ pakosnica
левша	–	ljevak/ ljevakinja
обжора	–	proždrljivac/ proždrljivica
прилипала	–	nametljivac/ nametljivica, gnjavorac/ gnjavorica
проныра	–	prepredenjak/ prepredenjakinja, lukavac/ lukavica
тупица	–	zatucanac/ zatucanka
пустомеля	–	brbljavac/ brbljavica

7. Sedmu skupinu trebalo je izdvojiti jer se u prijevodu mogu rabiti oblici obaju spolova, ali i srednji rodni oblik:

азнайка	–	uobraženjak / uobraženjakinja; naduvenko
замарашка	–	prljavac/prljavica; prljavko/, zamazanac/ zamazanka; zamazanko
мазила	–	prljavac / prljavica; prljavko, zamazanac/zamazanka; zamazanko

нюня	–	cmizdravac/ cmizdravica; cmizdr(avk)o
растрѣпа	–	prljavac/ prljavica; prljavko, čupavac/ čupavica; čupavko, raščupanac/ raščupanka; raščupanko
рѣва	–	cendravic/cendravica; cendro, cmizdravac/cmizdravica; cmizdro, plačljivac/plačljivica; plačljivko
сирота	–	siročić/sirota; siročje

8. Postoje i imenice koje u hrvatskome mogu imati oba spola, a uz to još i samo muški rod, ovisno o izboru riječi u prijevodu:

пройдоха – lukavac/lukavica; probisvijet

9. Neke imenice u hrvatskome prijevodu mogu imati samo srednji rod:

брюзга	–	gundalo, zanovijetalo
задира	–	peckalo, zadirkivalo
заноза	–	zanovijetalo
писака	–	piskaralo, škrabalo

10. Sljedeća skupina pokazuje u hrvatskome mogućnost uporabe srednjega ili ženskoga roda:

зубрила – bubalo; bubalica

11. Mnoge ruske imenice općega roda prevode se u hrvatskome jeziku samo opisno. Pronašli smo dvije imenice koje se u ruskom jeziku odnose isključivo na dijete, a u hrvatskome se mogu svrstati u dvije grupe, ovisno o prijevodu.

11.a) капризуля – čudljivo hirovito dijete (samo opisno)

11.b) паинька – dobro, poslušno dijete; dobrica, dakle opisno ili kao oblik općega roda s nastavkom -a: *dobrica*.

Zanimljivo je da ove imenice u hrvatskome imaju dvorodne oblike (*čudljivac/ čudljivica, poslušnik/ poslušnica*), ali tada semantički prelaze u kategoriju odraslosti te se prva imenica rjeđe može odnositi i na dijete, dok se druga rabi u negativnome smislu samo za odraslu osobu.

12. Veći broj ruskih imenica općega roda u hrvatskome se prevode sintagmama pridjeva i imenice, ali se mogu naći i imenice te ih tada svrstavamo u jednu od navedenih grupa, što smo označili brojem u zagradi:

бука – мрачан, namргођен, neljubazan, повучен човјек (mrgud, 3.)

замухрышка – neuredno, bijedno odjeveno чѣлјадѣ (odrpanac/odrpanka, 6.)

запевала – први пјѣвач – solist који починје зборну пјесму (зapijeвало, 9.)

ломака	– koji/ koja se prenemaže, nećka
миляга	– drago, simpatično čeljade
надоеда, надоедало	– dosadan čovjek (dosada, 1.)
невежа	– neuljudno, neodgojeno, neučtivo čeljade (neotesanac/ neotesanka, 6.)
невидимка	– biće koje se može učiniti nevidljivim
недоучка	– neuko, poluobrazovano čeljade
непоседа	– živahno, nemirno čeljade (vrtirep/ vrtirepka, 6.)
пустельга	– prazno, ništavno, lakomisljeno čeljade
разиня	– rastrešeno, nepažljivo čeljade (rastresenjак, 3.)
скромница	– skroman čovjek, skromna žena (skromnica, 1.)
тихоня	– tiho, mirno, krotko čeljade
торопыга	– stalno nepotrebno užurban, koji se uvijek žuri.

13. Posebnu skupinu morali smo izdvojiti s obzirom na ruski jezik. Naime, pronašli smo jednu imenicu, *каналья*, koja je u ruskom uvijek u množini (*pluralia tantum*), dok bi se na hrvatski trebala prevesti zbirnom imenicom: *gamad*. U ruskom ona može značiti i jednu osobu pa se u hrvatskom može prevesti i dvorodnim oblicima u jednini: *nevaljalac/ nevaljalica; gad/ gadura* (6.), a može imati i samo muški rod (*nitkov*, 3.) ili samo ženski rod kao opći rod (*ništarija*, 1.).

ZAKLJUČAK

U hrvatskom jeziku kao i u ruskom postoji skupina imenica koje se odnose na čovjeka (u ruskom jeziku to mogu biti u malom broju i životinje) i imaju pogrdno značenje, izražavaju negativne osobine i ne znače samo žensko, a upotrebljavaju se u razgovornom jeziku i književnim djelima kao, recimo: *skitnica, luralica, neznalica, izjelica, varalica, danguba, krvopija, gulikoža, pijanica, propalica, pristalica, tvrđica, sluga* i dr. U ruskom jeziku znatno je više imenica općeg (zajedničkog roda). U literaturi se spominje preko tri stotine riječi. Analizom blizu četvrtine od spomenutoga broja imenica općega roda u ruskom jeziku primijetili smo da tek desetak imenica općeg roda u ruskom jeziku ima svoje ekvivalente u hrvatskom jeziku, tj. one imenice koje se mogu odnositi na osobe ženskoga i muškoga spola. Preostale imenice zajedničkoga roda u ruskom jeziku prevode se na hrvatski jezik na nekoliko načina: imenicama muškog roda, ženskog roda, imenicama srednjeg roda, muškim i ženskim rodom, ženskim i srednjim rodom ili pridjevnim sintagmama. Izdvojili smo tako čak 13 mogućih kombinacija.

LITERATURA

- Anić, V. i dr. (2002). *Hrvatski enciklopedijski riječnik*. Zagreb: Novi liber.
- Ожегов, С.И. (2003). *Словарь русского языка*. Москва: ОНИКС 21 век: Мир и

Образование.

- Poljanec, R.F.i. Madatova Poljanec, S.M. (1987). *Rusko-hrvatski ili srpski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
- Poljanec, R.F. (1989). *Ruska gramatika za svakoga*. Zagreb: Školska knjiga.
- Пулькина, И.М. i Захава Некрасова, Е.Б. (1968). *Учебник русского языка*. Москва: Высшая школа.
- *Русская грамматика 1*. (1980). Москва: АН СССР Наука.
- Silić, J. (1995). *Morfologija hrvatskoga jezika: udžbenik za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Težak, S., Babić, S. (2003). *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Шведова Н.Ю. i В.В. Лопатина (ред) (2002). *Краткая русская грамматика*. Москва: Российская АН.
- Янко-Триницкая Н.А. (1982). *Русская морфология*. Москва: Русский язык.

СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫЕ ОБЩЕГО РОДА В РУССКОМ ЯЗЫКЕ В СРАВНЕНИИ С ХОРВАТСКИМ

Резюме

В русском языке наряду с мужским, женским и средним родами имена существительные имеют и так называемый общий род. К общему роду относятся существительные, имеющие в именительном падеже единственного числа окончание -а (-я): пьяница – рijaница, подлиза – ulizica. Большинство таких существительных означают носителей определённых черт характера как мужского, так и женского пола: настоящий пьяница (о лице мужского пола), настоящая пьяница (о лице женского пола). Подобные сочетания не являются в русском языке строгим правилом. В хорватском языке такие имена существительные, как рijaница и ulizica согласуются с именами прилагательными женского рода даже в случае, когда обозначают лиц мужского пола: teška rijaница, velika ulizica.

Современный русский язык активно пополняется подобного рода именами существительными. В хорватском же языке таких существительных намного меньше. В обоих языках имена существительные общего рода употребляются в разговорном стиле и в литературных произведениях.

Ключевые слова: имя существительное, общий род, русский язык, хорватский язык.